

משרד החינוך
מינהל חברה ונוער

23

אלול תשס"ט
אוגוסט 2009

חמ"דת

ימים אותו קראת

[תמילת שחרית של שבת]

משרד החינוך • מינהל חברה ונוער • יחידת חמ"ד • מינהל החינוך הדתי

"עתידה ירושלים לעשות מטרופולין לכל הארצות"

(שמות רבא כ"ג)

המראה של הר הזית שנגלה לפנינו, הכיכר הזוקה ומסביב כשאלוהים
מתגלגל קרני השמש ומסביב צדין עננים של זוקר היה נחמיני המראה
של ירושלים אליו השתקקנו כל השנים. אני זוכר בעיקר תחושה של
התפעלות, של עצירת נשימה. הנה ירושלים אליה קראנו ואוהה לכינוי ארמון
רק בלמנות שומעת כאן לפנינו... בגום טלושה ימים של קרבות ארוכים,
הכוחות קרובים אהלים חלום של צרות - אחרות כמות המסדרים...
המחשה היה בלתי רגיל, האוהן חיילים מאובקים, שייכים צבאים כולם
כציון אחד. חיילים צגיים ושאינים, כולם רצו אהלים אלו הכותל, אהלים
באזנים אלוהים השתקקנו כל כך הרבה שנים... רגש הפלישה עם הכותל
היה רגש של התרגשות גדולה. רגש של השמחה חלום.

אולם ירושלים האידיאלית אינה רק מקום של קודש ומרכז רוחני,
אלא גם מרכז לאומי ובינלאומי על כל המשתמע מכך. הרב ישראל
צ"ל נשא דברים לאחר שחרור ירושלים, ואמר: "אם הארץ והשמים
מאוחדים, אם ירושלים משמשת לא רק בירת ישראל, אלא בירתו
של הקב"ה, בירת מלכו של עולם, בירת הבריאה כולה, כוח הבורא
של הבריאה כולה. באותה מידה שירושלים ממלאת את תפקידה
זה, אז היא מגיעה למושג המלא של ירושלים המאוחדת, של
ירושלים הבנויה, כעיר שחבורה לה יחדיו" (על חומת ירושלים,

תשנ"ג, yeshiva.org.il).

ירושלים של מטה, בירת ישראל, דינמית ופעילה בכל תחומי
העשייה המודרנית. אומרים חז"ל שירושלים טומנת בקרבה
פוטנציאל למימוש רוחני אדיר: "עתידה ירושלים להתרחב ולעלות
ולהיות מגעת עד כיסא הכבוד, עד שתאמר: צר לי המקום" (שיר
השירים רבא ז). עתידה ירושלים להיות כ"עיר שחבורה לה יחדיו",
שבה הקודש מקדש את החול וירושלים של מעלה וירושלים של
מטה אחד המה.

אנו תקווה שהפעלה זו, המוגשת לכם לקראת ראש השנה, תסייע
בבניין החלום הרוחני של חיבור קודש וחול בבירת ישראל,
ירושלים.

למנהלים, למחנכים, למורים, למחנכים,

כתרים רבים של קדושה, יופי וייחוד נקשרו במהלך הדורות
לעיר ירושלים בירת מדינת ישראל. בגיליון זה בחרנו לדון בכמה
מכתרים אלה: ירושלים של קודש וחול, של תורה ומסחר, של
לימוד ותרבות, של מרכז רוחני ומרכז שלטוני. הפעלה זו מהווה
פתיחה לנושא השנתי בשנת התש"ע, כפי שנבחר על ידי מינהל
החינוך הדתי: "ציון ירושלים - מכמה ההגשמה".

אומרים חז"ל: "עתידה ירושלים לעשות מטרופולין לכל הארצות"
ואכן זכינו בדורנו לראות את ירושלים כמטרופולין בעל שם עולמי,
המהווה מוקד משיכה בינלאומי ועיר בירה מודרנית ותוססת.

מה יש בה בירושלים אשר מייחד אותה מכל המקומות שבעולם,
מכל ערי הבריה שבעולם ומכל הערים שבארץ ישראל?

לכאורה ירושלים נעדרת נתונים טבעיים כדי לשמש עיר בירה. היא
נמצאת במקום הררי, מרוחק יחסית ממרכזי אוכלוסין, ללא עורף
חקלאי ראוי לשמו, ומקורות המים שלה מצומצמים. ברור, אם
כן, שייחודה של ירושלים אינו נובע מיתרונות פיזיים, אלא מתוך
קדושה פנימית ואמיתית המוטבעת בהווייתה. ייחוד שיסודו בהר
המוריה, אשר בירושלים, אשר בו נמצאת אבן השתייה שהיא
יסוד העולם כולו: "אבן ירה הקדוש ברוך הוא בים, וממנה נשתת
העולם. למה נקרא שמה אבן שתייה? שממנה הושתת העולם"

(תלמוד בבלי, מסכת יומא, דף נד ע"ב ב).

כבר בתקופת התנ"ך מתוארת ירושלים כמרכז הדתי, הרוחני
והלאומי לא רק של עם ישראל, אלא של העולם כולו לעתיד לבוא.
ממנה "תצא תורה ודבר ה'" (ישעיהו ב', ג') ואלוהי יבואו גויים כדי
להתפלל בבית המקדש, כפי שמתואר בספר ירמיהו (ג', ז'): "ונקוו
אליה כל הגוים לשם ה' לירושלים". מיקומה הפיזי מעיד אף הוא
על מרכזיותה של ירושלים בעולם, כנאמר בספר יחזקאל (ה', ה):
"זאת ירושלים בתוך הגוים שמותיה וסביבותיה ארצות".

בקדושה האופפת את ירושלים ובייחוד שבה חשים רבים, יהודים
ושאינם יהודים, יהודים שומרי מצוות ויהודים חילוניים. היטיב
לתאר זאת באייר תשכ"ז, חיים אושרי, חייל צעיר בגדוד 66
בחטיבה 55 תחת פיקודו של מוטה גור:

שמואל בורקש
מפקח ארצי על יסודי
מינהל החינוך הדתי

מיכל דה-האן
מנהלת יחידת חמ"ד
מינהל חברה ונוער

עיצוב: סטודיו "שחר שושנה" מקבוצת "סקורפיו 88"
הוצאה לאור: גף הפרסומים, משרד החינוך / www.education.gov.il

כתיבה ועריכה: מיכל דה-האן, אפרת עמנואל, עדי צביאלי, שרה שיבר
עריכה לשונית: אמנון שרון / חפקה: כרמלה אפקטר, עמליה לואין
תגובות: hemdat@education.gov.il

מטרופולין לכל הארצות... ומגעת עד כיסא הכבוד

1. לברר עם המשתתפים את יסוד קדושתה של ירושלים בירת ישראל.
2. להביא למודעות המשתתפים את ייחודה של ירושלים אז והיום, המשמשת כמטרופולין של חול המחובר לקודש.
3. לחזק בקרב המשתתפים את הזיקה לעיר ירושלים ולמה שהיא מסמלת עבורנו.

כיתות ז'-י"ב

- נספח מס' 1: "ירושלים על המפה" – כרטיס משימה אישית כמספר המשתתפים.
  - נספח מס' 2: "ירושלים שלי" – כמספר המשתתפים.
  - נספח מס' 3: "ירושלים אז כהיום" – חפיסת קלפים כמספר הקבוצות.
  - נספח מס' 4: "הקודש שבחול" – כמספר המשתתפים.
- אפשרות: דיסק שמע עם השיר "ירושלים שלי" / דן אלמגור.
כלי כתיבה.

90 דק'

מהלך ההפעלה

1. המנחה יחלק לכל משתתף כרטיס משימה אישית – "ירושלים על המפה" (נספח מס' 1) ויבקש לבצע את המשימה.
למנחה: ניתן להוסיף על המפה מקומות ואתרים לפי שיקולך.
הצעה: ניתן להשמיע ברקע את השיר "ירושלים שלי" / דן אלמגור.

אישית - א.א.

1. המנחה יבקש ממספר משתתפים להציג את בחירתם וירשום את כל המקומות המוזכרים על הלוח.
2. המנחה יחלק למשתתפים את הקטע "ירושלים שלי" (נספח מס' 2), יקריאו באוזניהם ויבקש מן המשתתפים להוסיף שורה משלהם: "ירושלים שלי היא..."
3. המנחה יבקש ממספר משתתפים לשתף את המליאה בשורה שכתבו.

במליאה - א.א.א.

1. המנחה יחלק את המליאה לקבוצות בנות ארבעה משתתפים וייתן לכל קבוצה חפיסת קלפים "ירושלים אז כהיום" – משחק רביעיות (נספח מס' 3).
במידת הצורך יסביר המנחה למשתתפים את כללי המשחק "רביעיות".

קבוצתי - א.א.א.

המנחה יחלק למשתתפים את הדף "הקודש שבחול" (נספח מס' 4) ויקריאו באוזניהם.

שאלות לדין:

1. " אין השם 'ירושלים' מופיע בחמשה חומשי תורה " (הרב צוריאל) . כיצד לדעתכם השפיע הדבר על מעמדה של ירושלים ועל הזיקה של עם ישראל אליה לאורך הדורות?
2. מה ניתן ללמוד מתיקון "התחנות" שבתפילות של חז"ל לגבי מעמדה ומרכזיותה של ירושלים?
3. "קדושה היא מציאות ממשית רוחנית, מציאות גדולה ומשמעותית, בעצם היא עיקר המציאות, היא שורש המציאות, והכל נמשך " (הרב זלמן מלמד).
לאיזו עשייה מחייבת אמירה זו ביחסנו לעיר הקודש ירושלים?
4. כיצד עשייה זו באה לידי ביטוי בשם ההפעלה: "מטרופולין לכל הארצות ... ומגעת עד כיסא הכבוד" המצרף שני מדרשי חז"ל שונים (ראו מקורות במבוא)?
5. לו יכולתם לשאול את אחד מכותבי קטעי המאמרים אשר בדף המקורות שלפניכם, מה הייתם מבקשים ממנו לבאר, לנמק, להוסיף?

נספח מס' 1 - ירושלים על המפה - כרטיס משימה אישית

- לפניך מפה מצוירת של העיר ירושלים עם מספר אתרים נבחרים.
1. הקף בעיגול אדום את המקום המרגש אותך ביותר.
  2. הקף בעיגול כחול את המקום המשמעותי ביותר בעיניך.
  3. הקף בעיגול ירוק את המקום היהודי ביותר עבורך.
  4. הקף בעיגול צהוב את המקום החשוב ביותר לדעתך.

נספח מס' 4 - "הקודש שבחול"

ביטוי שטבע הראי"ה, המציין את הקשר בין חיי הקודש לבין חיי החול וראיית מכלול תחומי החיים לאור ערכי הנצח של הקודש.

הר המוריה, הר הרצל והר הזיכרון

לפני שלושים ושש שנים, שבנו והתחברנו אל הר הקדומים, הר המוריה; אל מקום המקדש. אל הכותל המערבי. אל ערש האומה. אל הראשית... התחברות זו, יצרה גם משולש סמלי, של שלושה הרים: הר המוריה, הר הרצל והר הזיכרון יד ושם. משולש, שכל אחד מקודקודיו נטוע בעולם אחר, ושלושתם יחד, מאז מלחמת ששת הימים, יוצרים שלמות אחת.

בין קודקודיו של המשולש הירושלמי הזה מהדהדים הקולות, וחולפים המראות. אין לנו אלא להטות אוזן, אל האבנים; אל הגאיות; אל ההרים שסביב לה, לירושלים; הרי הם שנוצרים בקרבם את העדות והקולות, המלווים אותנו מאז היינו לעם. בין ההרים הללו מהדהדת עדיין קריאתו של המלאך אל אברהם: "אל תשלח ידך אל הנער", המתערבת בזעקותיהם של הפצועים בקרב, על הגשר, בגת שמנים. בין הגאיות רועמים עדיין, קולן של הלהבות המכלות את ההיכל; קולם של הנצורים הנמלטים מחרב קלגסי טיטוס; ואלו נבלעים בקול מנועיהם של הזחלמים של צה"ל, השואגים במעלה הדרך אל שער האריות.

ועל כל הקולות, גוברת הקריאה הנרגשת ברשת הקשר "הר הבית בידינו! הר הבית בידינו!", המרטיטה את הלבבות עד היום...

נאום יו"ר הכנסת, ר. ריבלין, יום ירושלים תשס"ג,
טקסט זיכרון לחללי מלחמת ששת הימים

ירושלים בירת ישראל

אנו רואים חובה להצהיר, שירושלים היהודית היא חלק אורגני ובלתי נפרד ממדינת ישראל - כשם שהיא חלק בלתי נפרד מההיסטוריה הישראלית, מאמונת ישראל ומנשמת עמנו. ירושלים היא לב לבה של מדינת ישראל. פעמיים בתולדות עמנו נעקרנו מירושלים - רק לאחר שנוצחנו במלחמת דמים אכזרית על ידי כוחות בבל ורומא... וכשירושלים נתקפה אחרי 14 למאי 1948, ידע הנוער הלווחם שלנו לחרף נפשו על בירת קודשנו, לא פחות משעשו זאת אבותינו בימי הבית הראשון והשני.

אין אנו מניחים אף רגע, שארגון האו"ם ינסה להוציא את ירושלים בכוח מידי ישראל, ואנו מצהירים, שעם ישראל לא יוותר על ירושלים מרצונו הטוב, כשם שלא ויתר במשך אלפי שנה על אמונתו, על ייחודו הלאומי ועל תקוותו לשוב לירושלים ולציון... אומה זו לא תשלים לעולם עם הפרדת ירושלים, וירושלים היהודית לא תקבל על עצמה שום שלטון זר - לאחר שאלפי בניה ובנותיה שחררו בפעם השלישית את מולדתם ההיסטורית וגאלו את ירושלים מהשמדה והרס...

דוד בן גוריון, במעמד ההכרזה על ירושלים כבירת ישראל, כסלו תש"י

קדושה זו מציאות ממשית

צריך לדעת שקדושה זו מציאות ממשית. אין זו רק הגדרה הלכתית שמחייבת הנהגה מסוימת אלא זו ממש מציאות בפועל. גם אם אין אנו משיגים אותה בחושים שלנו, גם אם אין אנו יכולים לראות בעינינו את ההבדל בין קודש לחול, ואין אפשרות לחוש את ההבדל בחוש המישוש ולא בכל חוש אחר מחמשת החושים שלנו - אין זה אומר דבר. גם את זרם החשמל העובר באוויר ואת תנועות הקול העוברות באוויר אין אנו יכולים לזהות בחושינו, ובכל זאת הם קיימים וממשיים ויש להם כוח פעולה חזק יותר מכוחות שאנו יכולים להבחין בהם בחושים שלנו. וכך היא הקדושה. היא מציאות ממשית רוחנית, מציאות גדולה ומשמעותית, בעצם היא עיקר המציאות, היא שורש המציאות, והכל נמשך.

מתוך "קדושת א"י ירושלים", הרב זלמן מלמד, תשס"ב,
yesiva.org.il

קדושת ירושלים, עיר הנצח

פלא גדול הוא, אבל אי אפשר להכחיש; אין השם "ירושלים" מופיע בחמישה חומשי תורה. אין זאת מפני שהיא איננה כל כך חשובה, אלא אדרבה מפני שהיא חשובה יותר מהכל. כי איך התורה מכנה לה? "המקום אשר יבחר ה' אלוהיך לשוים שמו שם" (דברים יב, כא). וכן עבוד תשעה עשר מקומות היא נקראת "אשר יבחר ה'" ולא נאמר בקצרה "ירושלים".

ולמה נאמרה הגדרה מיוחדת זו "לשוים שמו שם"? כי כך כתוב בסוף ספר יחזקאל: "ושם העיר, מיום ה' שמה". כלומר כאשר האדם יקבע פגישה עם חברו לעלות לירושלים, יתבטא "עולים אנו לעיר אשר ה' השרה את שכינתו שמה". וכולם ידעו לאיזה מקום הוא התכוון. כי זה המקום אשר ה' בחר עוד לפני בריאת העולם (מדרש תהלים, מזמור ע"ו). פסוק מפורש הוא "כי בחר ה' בציון, איוה למושב לו" (תהלים קלב, ג).

מתוך "קדושת ירושלים, עיר הנצח", הרב משה צוריאל, תשס"ו, yesiva.org.il

כל תפילה בונה את ירושלים

חז"ל תיקנו "תחנונות" רבות לזכור בהן את ירושלים ולהתפלל עליה, כגון בתפילת שחרית - בברכת בונה ירושלים, ובברכת "ותחזינה עינינו", ואחרי כל תפילת עמידה אנו אומרים: יהי רצון שיבנה בית המקדש, וכן בתחנון מתפללים הרבה על ירושלים. בברכת המזון - אנו מזכירים כמה פעמים את ירושלים וכן בברכת "על המחיה", וכן תיקנו לומר בכל לילה "תיקון חצות" לבכות ולהתפלל על בית המקדש וירושלים ועוד ועוד. כל זאת עשו חז"ל כדי להרבות את ההזדמנויות שבהן האיש היהודי יזכר שירושלים חרבה, ויתפלל מעומק לבו על בניין ירושלים, ועל ידי ריבוי התפילות, נכבשו עוד חלק ועוד חלק מארץ ישראל, עד שניגאל.

מתוך "כל תפילה בונה את ירושלים", הרב שלום ארוש, breslev.co.il

